

Hoofdstuk 7.

KIJK! in de BSO: inhoud en werkwijze

Inhoud

KIJK! in de BSO is een observatie-instrument waarmee u gegevens met betrekking tot betrokkenheid, het welbevinden en aspecten van sociaal competent gedrag van kinderen in de basisschoolleeftijd observeert en registreert. KIJK! in de BSO bestaat uit:

1. Achtergronden van het kind	<ul style="list-style-type: none">• Persoonsgegevens• Bijzonderheden
2. Betrokkenheid	<ul style="list-style-type: none">• Betrokkenheidsniveau volgens de Leuvense Betrokkenheidschaal (LBS)
3. Risicofactoren	<ul style="list-style-type: none">• Impulsiviteit• Passiviteit• Slechte selectieve aandacht• Gebrekkige structurering• Geringe wendbaarheid• Grote vermoeidheid
4a. Welbevinden en aspecten van sociaal competent gedrag bij kinderen uit groep 1-2	<ul style="list-style-type: none">• Intrapersoonlijke ontwikkeling<ul style="list-style-type: none">• Vrij zijn van emotionele belemmeringen• Nieuwsgierig en ondernemend zijn• Zelfvertrouwen hebben• Enige tijd zelfstandig bezig kunnen zijn• Interpersoonlijke ontwikkeling<ul style="list-style-type: none">• Goed contact met de pedagogisch medewerker(s)• Goed contact met andere kinderen
4b. Welbevinden en aspecten van sociaal competent gedrag bij kinderen uit groep 3 t/m 8	<ul style="list-style-type: none">• Intrapersoonlijke ontwikkeling<ul style="list-style-type: none">• Vrij zijn van emotionele belemmeringen• Nieuwsgierig en ondernemend zijn• Zelfvertrouwen hebben• Zelfstandig zijn• Interpersoonlijke ontwikkeling<ul style="list-style-type: none">• Teamspeler zijn• Voor zichzelf opkomen• Goed contact met de pedagogisch medewerker(s)• Goed contact met andere kinderen• Rekening houden met de ander• Om kunnen gaan met conflicten• Maatschappelijke betrokkenheid<ul style="list-style-type: none">• Zich betrokken voelen bij de groep• Om kunnen gaan met autoriteit• Een ander met respect behandelen

Figuur 3. Inhoud van KIJK! in de BSO.

De gegevens noteert u in de Signaleringslijsten die u vindt in deel 4 (en zie digitale bijlagen).

12.1.1. Het kind is vrij van emotionele belemmeringen

Ontwikkelschets

Een kind dat vrij is van emotionele belemmeringen zit lekker in zijn vel. Het heeft niet (meer) zozeer de bevestiging van de pedagogisch medewerker nodig, het aarzelt niet bij het maken van keuzes en het wacht bij de start van een activiteit niet tot anderen beginnen. Het geeft zijn eigen mening en voelt zich niet geremd maar neemt initiatieven. Een kind dat vrij is van emotionele belemmeringen laat zich in de BSO overeenkomstig thuis zien en voelt zich niet alleen in een wat kleinere, maar ook in een grotere groep thuis. Het ontwikkelt geen gedrag waarbij het zo min mogelijk opvalt.

Een kind dat vrij is van emotionele belemmeringen staat open voor zijn omgeving, laat zich 'raken' door de prikkels die op hem af komen. Het staat ook open voor contacten met andere kinderen en de pedagogisch medewerkers, luistert naar hen en gaat in op de voorstellen die ze doen. Aandacht in de vorm van een pluim of een troostend woord worden door hem aanvaard.

Wanneer situaties wisselen weet het kind zich daar flexibel aan aan te passen. Deze soepelheid zien we ook in de wijze waarop het reageert op tegenvallers. In plaats van te blijven hangen in gevoelens van teleurstelling toont het veerkracht door op zoek te gaan naar oplossingen. Dat kinderen die goed in hun vel zitten zich soepel weten aan te passen aan de omgeving betekent niet dat ze zich van alles laten aanleunen. Ze komen ook op voor hun eigen belangen en behoeften en willen dat er rekening met hen gehouden wordt. Ze weten wat ze nodig hebben en durven hier ook naar te vragen. Het ontbreken van emotionele belemmeringen is vaak ook te zien aan de ontspannen lichaamshouding en bewegingen.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind is vrij van emotionele belemmeringen

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *heeft bevestiging nodig, binnen acceptabele grenzen.*
Het kind zit zodanig lekker in zijn vel dat het geniet van een complimentje, maar ook al even om kan gaan met uitgestelde aandacht.
- *durft zelf keuzes te maken.*
Het kind kan kiezen en is niet bang de 'verkeerde keuze' te maken.
- *wacht bij de start van een activiteit niet tot de anderen van start gaan.*
Het kind durft meteen van start te gaan, zonder af te wachten hoe de andere kinderen de activiteit aanpakken.
- *voelt zich vrij en neemt initiatieven.*
Het kind voelt zich vrij binnen de groep en durft zowel naar de pedagogisch medewerker als naar andere kinderen initiatieven te nemen en dingen uit te proberen. Het kind staat open voor contacten met de ander.
- *gedraagt zich in de BSO niet anders dan thuis.*
Het kind gedraagt zich in de BSO vrijwel even vrij als thuis.
- *durft zich te tonen.*
Het kind ontwikkelt geen gedrag waarbij het zo min mogelijk probeert op te vallen.
- *aanvaardt aandacht in de vorm van een pluim of een troostend woord.*
Het kind kan genieten van een complimentje en als er iets gebeurd is waardoor het kind boos of verdrietig is, dan kan het zich door de pedagogisch medewerker laten troosten of afleiden.
- *past zich gemakkelijk aan aan wisselende situaties.*
Het kind weet zich flexibel aan te passen wanneer situaties wisselen. Bij tegenvallers gaat het op zoek naar oplossingen in plaats van te blijven hangen in gevoelens van teleurstelling.

12.1.2. Het kind is nieuwsgierig en ondernemend

Ontwikschets

Spontane activiteit waarin de hele persoon van het kind wordt betrokken, is het meest duurzaam en doordringend.

Nieuwsgierige, leergierige en ondernemende kinderen leggen een gezonde mate van ondernemingslust aan de dag. Ze zitten vol leven en tonen veel energie. De vitaliteit die ze bezitten is vaak aan hun gezicht, hun lichaamshouding en bewegingen af te lezen. Nieuwe activiteiten schrikken hen niet af, maar hebben eerder een uitdagend effect. Ze kiezen niet steeds dezelfde activiteiten, maar juist ook iets nieuws. Door allerlei varianten in hun spel te brengen ontdekken ze verschillende eigenschappen en gebruiksmogelijkheden van voorwerpen. Kijken naar wat er gebeurt na een bepaalde handeling brengt ze op nieuwe spelideeën. Een nieuwsgierig kind is een kind dat durft, dat niet zo gauw bang is om fouten te maken of om stout gevonden te worden.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind is nieuwsgierig en ondernemend

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *heeft plezier in het aangaan van nieuwe activiteiten; zoekt nieuwe uitdagingen.*
Nieuwe activiteiten schrikken het kind niet af, maar hebben eerder een uitdagend effect. Het kind kiest niet steeds dezelfde activiteiten, maar juist ook iets nieuws.
- *streeft andere oplossingen na dan de 'gebruikelijke'; pakt naar onbekend materiaal.*
Het kind durft uit te proberen. Dit geldt zowel voor het kiezen van nieuwe materialen als het durven experimenteren met een nieuwe of andere aanpak.
- *heeft belangstelling voor zijn leefwereld en is gemotiveerd zijn leefwereld te onderzoeken.*
Voorwerpen uit de omgeving hebben een grote aantrekkingskracht op het kind. Het wil daar actief op ingaan.
- *durft fouten te maken.*
Het kind laat blijken dat fouten niet erg zijn, dat iedereen fouten maakt en dat je van fouten kunt leren. Het kind wordt in zijn eigen beleving niet minder waard door het maken van een fout.
- *durft stout te zijn.*
Het kind is niet bang om stout gevonden te worden.

12.1.3. Het kind heeft zelfvertrouwen

Ontwikschets

Een kind met zelfvertrouwen straalt zelfverzekerdheid uit, het durft zich te tonen, te laten zien of te laten horen. Er zijn kinderen die blaken van zelfvertrouwen en met plezier naar de BSO komen; ze zien nergens tegenop. Er zijn ook kinderen die angstig, geremd en onzeker zijn. Ze stellen zich vaak passief op, willen niet opvallen en voelen zich geremd om in actie te komen. Een kind met zelfvertrouwen en een gezond zelfbeeld toont initiatieven, gaat uitdagingen aan en durft risico's te nemen. Het reageert niet krampachtig op mislukkingen en weet van zichzelf vaak heel goed wat het wel en niet (goed) kan en handelt daarnaar. Het beleeft ook vaak plezier aan wat het doet of meemaakt.

Doordat u het kind veel positieve aandacht geeft bij wat het zegt en doet, ontwikkelt het zelfvertrouwen en vertrouwen in u.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind heeft zelfvertrouwen

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *ziet nergens tegenop.*
Het kind ziet vooral kansen en uitdagingen.
- *straalt zelfvertrouwen uit en durft zich te tonen, te laten zien of te horen.*
Het kind is zelfverzekerd en durft te laten zien of horen 'dat het er is'.
- *is niet angstig of geremd; gaat uitdagingen aan en durft risico's te nemen.*
Het kind is niet onzeker, maar durft dingen uit te proberen, te experimenteren.
- *reageert niet krampachtig op mislukkingen.*
Als iets niet goed gaat, dan vindt het kind dat niet zo erg. Het schrikt daar niet van, maar vraagt bijvoorbeeld even hulp en kan vervolgens verder. Het toont veerkracht.
- *weet van zichzelf wat het wel en niet (goed) kan en handelt daarnaar.*
Het kind heeft zicht op zijn eigen kunnen en kennen en zet deze kennis in. Dit betekent niet dat het kind alleen doet wat het al kan, maar het kind weet ook wat het met enige hulp uit kan voeren of kan proberen en handelt hiernaar.

12.1.4. Het kind kan enige tijd zelfstandig bezig zijn

Ontwikkelschets

Een kind dat opgewassen is tegen uitdagingen, deze tot een goed einde weet te brengen, vergroot daarmee zijn redzaamheid.

Albert Bandura

Zelfstandigheid wil in dit geval zeggen dat het kind in staat is om voor zichzelf te zorgen, zonder dat het daarbij afhankelijk is van de hulp van anderen. De wijze waarop het kind zijn zelfstandigheid ontwikkelt, hangt samen met zijn karakter en de ondersteuning die het daarbij krijgt. Overbezorgdheid en verwennen (door ouders) houden deze ontwikkeling tegen. Het kind leert dan niet zelfstandig te worden. Het gaat steeds om een juiste balans tussen hulp bieden enerzijds en vertrouwen in wat het kind op eigen kracht kan anderzijds.

Als kinderen vier worden en naar school gaan leren ze in een korte tijd een heleboel dingen bij. Het kind kan duidelijk maken wat het wil en begrijpt steeds beter wat andere mensen in andere situaties van hem verwachten. Het kind kan allerlei handelingen zelfstandig uitvoeren, zoals zijn tas ophangen of zijn jas aantrekken. Dat het dit zelfstandig doet wil nog niet zeggen dat het allemaal even handig gebeurt. Vaak maakt het nog een wat onbeholpen indruk. Het gaat vooral om de wil om dingen zelf te doen. Die wil is de motor van zijn ontwikkeling.

In de loop van het vijfde levensjaar ontwikkelt zich de vaardigheid om voor korte tijd gericht met een kleine activiteit bezig te zijn (bijvoorbeeld met papiersnippers een boom plakken of een eenvoudige puzzel maken). Het kan zulke enkelvoudige activiteiten zonder hulp uitvoeren. Hier kunnen zich overigens flinke individuele verschillen voordoen. Deze ontwikkeling zet zich steeds verder voort. Het aandachtig bezig zijn neemt qua duur steeds verder toe. Het kind blijft in de kleuterperiode de ondersteuning van de pedagogisch medewerker echter nodig hebben. Het blijft van belang dat deze bijvoorbeeld activiteiten opdeelt in kleine stapjes, bemoedigt en teleurstellingen of problemen helpt overwinnen.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind kan enige tijd zelfstandig bezig zijn

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *kan duidelijk maken wat het wil.*
Het kind kan (door woord en gebaar) aan de pedagogisch medewerker uitleggen wat het wel én niet wil.
- *kan enige tijd gericht bezig zijn.*
Het kind kan zich een tijdje gericht met een kleine activiteit bezig houden zonder hulp of bevestiging te vragen aan de pedagogisch medewerker.

13.2.1. Het kind is een teamspeler

Ontwikkelschets

Een kind dat een teamspeler is, beheerst vaardigheden als:

- luisteren naar elkaar
- anderen bij activiteiten betrekken
- initiatieven van anderen waarderen
- een eigen inbreng hebben
- zich aan regels kunnen houden
- zich in kunnen leven

In de periode van 6-8 jaar zien we een ontwikkeling waarbij het kind in toenemende mate gericht is op de werkelijkheid. Kinderen zijn voor het eerst in staat echt onderscheid te maken tussen fantasie en werkelijkheid. Ze 'weten' wat echt is en wat niet en nemen dat over in hun spel. Dingen die niet 'echt' zijn kunnen niet. Het belang van de werkelijkheid zien we ook in het samenspel: hele discussies kunnen gevoerd worden over zoiets als spelregels: het spel moet volgens de regels gespeeld worden en het mag daarvan niet afwijken. Hun geweten raakt in deze fase steeds meer verinnerlijkt. Dat wil zeggen: ze kunnen zich steeds beter houden aan regels en gewoonten die zij geleerd hebben, ook als er geen volwassenen in de buurt zijn. Zij oefenen daarmee in hun spel: de regels moeten goed worden toegepast. Bij sommige kinderen zien we dat ze geneigd zijn het gedrag van anderen die niet aan de (hun) norm voldoen te melden bij u. Dit 'klikgedrag' wordt meestal niet gewaardeerd. Bij voorkomen van 'klikken' is het goed om na te gaan welke functie het klikken voor het kind heeft. Het kan zijn dat het oefent in het naleven, het verinnerlijken van de regels. Kinderen op deze leeftijd kunnen rekening houden met wensen en grenzen van de ander, zolang er geen al te groot verschil is met hun eigen behoefte.

Zo rond het achtste jaar zijn kinderen voor het eerst echt in staat tot samenwerken in de vorm van afspraken en plannen maken en deze ook uitvoeren.

Kinderen vanaf ongeveer 10 jaar bevinden zich in de fase van *zelfreflectie*. Ze zijn steeds meer in staat om na te denken over hun eigen gedrag en dat van anderen. Zij doen niet alleen, zij kunnen er ook over nadenken, zowel vooraf als achteraf. Het nadenken over zichzelf wordt niet alleen beïnvloed door hun cognitieve rijping maar ook door hun betere impulscontrole.

De vaardigheden die horen bij 'teamspeler' krijgen kinderen uit deze leeftijdsgroep steeds beter onder de knie. Doordat zij zich ook steeds beter kunnen inleven in een ander kunnen zij ook beter afstemmen op de ander door te luisteren, initiatieven van anderen te waarderen. Een aantal vaardigheden, zoals luisteren, anderen erbij betrekken, zich aan regels houden, zijn gemakkelijk in de groep aan te leren en te oefenen.

Zoals eerder vermeld zijn er grote individuele verschillen tussen kinderen. Of iemand een teamspeler is, hangt af van factoren als temperament en opgedane ervaringen. Sommige kinderen hebben van nature een manier van samenwerken en zijn erop gericht anderen ruimte te geven zonder zichzelf te laten ondersneeuwen. Andere kinderen hebben dit evenwicht nog niet gevonden maar kunnen dit wel ontwikkelen als zij in de gelegenheid worden gesteld om hiermee te experimenteren en te oefenen. Kinderen hiertoe voldoende kansen bieden, getuigt van visie. Het is immers verleidelijk om kinderen die dit toch al goed kunnen de leiding te geven in samenwerkingsactiviteiten.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind is een teamspeler

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *luistert als een ander praat.*
Het kind praat er niet doorheen als een ander praat maar houdt zijn mond en luistert.
- *betrekt anderen bij activiteiten.*
Het kind stelt vragen aan een ander, vraagt iemand dingen te doen. Het gaat om gedrag van het kind dat er op gericht is, anderen bij de activiteit te betrekken, bijvoorbeeld op momenten dat hun aandacht dreigt te verslappen.
- *waardeert initiatieven van anderen.*
Het kind staat open voor ideeën van een ander en laat op verbale en non-verbale wijze blijken dat het die inbreng waardeert.
- *heeft een eigen inbreng.*
Het kind komt met ideeën over de aanpak van de activiteit. Belangrijk is hier de actieve deelname die garant staat voor een herkenbaar aandeel in het eindresultaat. Het kind laat zich niet van zijn stuk brengen als een ander een idee heeft, maar is wel gevoelig voor de argumenten van een ander.
- *houdt zich aan regels.*
Het kind houdt zich aan de regels die zijn afgesproken. Deze afspraken kunnen betrekking hebben op: wie doet wat? (taakverdeling), de beurt nemen en de verdeling van rollen. Het kind is op een positieve manier gericht op het nakomen van afspraken.
- *speelt samen.*
Kinderen spelen samen waarbij ze wederzijds op elkaar afstemmen.
Er is evenwicht in de eigen inbreng en in de inbreng van de ander.
- *is hulpvaardig.*
Het kind ziet het als iemand hulp nodig heeft en helpt daadwerkelijk. Het doseert zijn hulp en dringt deze niet op als dit niet op prijs gesteld wordt.

13.2.2. Het kind komt voor zichzelf op

Ontwikkelschets

Een kind dat voor zichzelf opkomt maakt duidelijk waar het staat en houdt tegelijkertijd rekening met de ander. Het geeft aan wat hem niet bevalt, legt anderen niet zijn wil op en schiet niet in de slachtofferrol ("Ik mag nooit eens").

Opkomen voor zichzelf betekent dat een kind hulp vraagt als het dat nodig heeft en niet passief afwacht of het bijltje erbij neer gooit. Dit vraagt van het kind om in te schatten wanneer het er zelf uit kan komen en wanneer het hulp nodig heeft. Kinderen vanaf zes jaar kunnen nog niet zo goed nadenken over hun eigen sterke en zwakke kanten. Zij reageren nog vaak op basis van de ervaringen die zij tot dan toe hebben opgedaan: "Ik kon het de vorige keer ook, dus zal het nu ook wel lukken" of "Ik kan dat niet, ik begin er niet aan." Hierbij speelt ook de intrapersonlijke ontwikkeling een rol: heeft het kind voldoende zelfvertrouwen en zelfbewustzijn om hulp te vragen?

De meeste mensen luisteren niet met de bedoeling om iemand te begrijpen; ze luisteren om antwoord te kunnen geven.

Stephen R. Covey

Kinderen delen al op jonge leeftijd ervaringen en belevenissen met anderen. Vanaf dat ze ongeveer zes jaar zijn hebben zij meestal voldoende taal ter beschikking om ervaringen te delen met anderen. Vooral vriendjes, die ook samen spelen delen belevenissen met elkaar. Naarmate ze ouder worden speelt de taal daarbij een steeds belangrijker rol. Ze worden gaandeweg ook kritischer in de keuze met wie zij ervaringen delen. Zij gaan zich realiseren dat met de informatie die zij geven door de ander iets gedaan kan worden. Soms wordt hier letterlijk naar gevraagd: "Als ik dat aan jou vertel, ga je dat dan aan mijn vader en moeder vertellen?" (fase van *zelfreflectie*)

Vanaf ongeveer 10 jaar neemt de mogelijkheid tot abstract denken toe. Daardoor kunnen kinderen op deze leeftijd steeds beter argumenteren (fase van *wederzijds perspectief* nemen). Zij gebruiken dit om hun zin te krijgen. Het is een vaardigheid die belangrijk is om te ontwikkelen en die nodig is om voor jezelf op te komen. Soms gaan kinderen hier zo in op dat teveel tijd hierdoor verloren dreigt te gaan. Het vraagt van u onderscheidingsvermogen om enerzijds ruimte te geven aan redeneren op basis van argumenten en aan de andere kant af te kappen als een discussie oeverloos wordt.

Er zijn kinderen die zodanig voor zichzelf opkomen, dat zij ervoor zorgen telkens hun zin te krijgen door macht uit te oefenen. Dit kan de sfeer in een groep sterk beïnvloeden. Het is niet gezond als kinderen hierin een gewoontepatroon ontwikkelen en daardoor steeds vaardiger worden in het uitoefenen van macht. Een dergelijk gedragspatroon vraagt om uw aanpak.

De laatste jaren wordt 'opkomen voor jezelf' in de Nederlandse cultuur als belangrijk gezien voor een gezonde ontwikkeling en leefwijze. Nog niet zo lang geleden werd het al snel als 'brutaal' of 'onbescheiden' gezien. Binnen andere culturen, maar ook in Nederlandse subculturen is dit nog steeds zo. Bij het beoordelen van het item 'opkomen voor jezelf', is het dan ook belangrijk dat u de culturele achtergrond mee laat wegen.

Item in de Signaleringslijst:

Het kind komt voor zichzelf op

Subitems in de Signaleringslijst:

Het kind:

- *deelt zijn mening/gevoelens met anderen.*
Het kind vertelt wat hem bezighoudt, wat het daarvan vindt en hoe het zich voelt.
- *vraagt hulp indien nodig.*
Het kind vraagt hulp indien nodig, zonder dat dit een voortdurend vragen om hulp en bevestiging is.
- *geeft aan wat hem niet bevalt op een acceptabele manier.*
Als het kind iets niet wil, of het ergens niet mee eens is, dan zal het dat laten merken. Het doet dit op een manier die duidelijk is en gebruikt geen verbaal of fysiek geweld.
- *redeneert op basis van argumenten.*
Een kind vanaf ongeveer acht jaar kan in contact met een ander, op basis van argumenten, zijn mening duidelijk maken.

Hoofdstuk 14.

Aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak

Met behulp van de lijst 'aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak' (zie hieronder) bepaalt u welk type activiteiten aansluit bij de behoefte van het kind. Deze lijst biedt een indeling van de hulpvragen in een aantal categorieën (Klompe, J., z.j.).

Bij elk item staan een aantal verdiepingsvragen en mogelijke oplossingen genoemd. Deze zijn bedoeld om richting te geven. Het zijn nog niet altijd concrete activiteiten, maar vormen daartoe wel een eerste aanzet. In de meeste gevallen zal een combinatie van hulpvragen van toepassing zijn.

Domein: Intrapersoonlijke ontwikkeling
Item: Het kind is vrij van emotionele belemmeringen
<i>Verdiepingsvragen:</i> <ul style="list-style-type: none">• Waar zitten voor dit kind emotionele belemmeringen? U kunt denken aan moeite met het vragen om hulp, angst om aan een activiteit te beginnen, het gevoel bij het kind alles onder controle te moeten houden, het voortdurend vragen om bevestiging.• Hoe beleeft het kind zelf zijn situatie? In welke mate is er sprake van welbevinden en waar leidt u dat uit af?• Hoe denken ouders over de emotionele ontwikkeling van hun kind?• Hoe staat u zelf tegenover dit kind? Hoe benadert en ondersteunt u het? Waaruit leidt u af dat u het kind benadert op de wijze die hem stimuleert in zijn ontwikkeling?
<i>Mogelijke oplossingen:</i> <ul style="list-style-type: none">• Zoek contact met het kind. Praat met hem over zijn beleving van de BSO en leeftijdgenoten. Dat geeft zicht op waar voor dit kind aanknopingspunten zitten. Bespreek met een wat ouder kind zo mogelijk wat hem dwars zit.• Betrek zo mogelijk de ouders bij het zoeken naar oplossingen. Het is in het belang van het kind dat u kunt samenwerken met ouders.• Betrek een wat ouder kind bij mogelijke hulp door te vragen wat er op de BSO zou moeten gebeuren om hem zich meer op zijn gemak te laten voelen. Als het kind met ideeën komt, dan is het belangrijk om duidelijk aan te geven of zijn ideeën haalbaar zijn. Zo niet, geef dit dan aan. Dat is beter dan de genoemde oplossing in het midden te laten en er vervolgens niets mee te doen. Het kind zal zich dan niet serieus genomen voelen en een volgende keer zich niet snel laten verleiden tot een gesprek.• Wees duidelijk en voorspelbaar. Blijf duidelijkheid bieden, ook als u denkt dat het kind het nu wel weet. Doe wat u zegt of leg uit waarom het niet kan.• Wees attent op non-verbaal gedrag van het kind. U kunt hier veel aan aflezen over de emotionele gesteldheid van het kind en erop inspelen, voordat een kind vastloopt.• Wees beschikbaar.

Domein: Intrapersoonlijke ontwikkeling

Item: Het kind is nieuwsgierig en ondernemend

Verdiepingsvragen:

- Zijn er emotionele belemmeringen die maken dat dit kind niet nieuwsgierig is? Zo ja, welke zijn dat dan?
- Heeft dit kind thuis en in de BSO voldoende succeservaringen beleefd? Met andere woorden heeft het voldoende bevestiging gekregen?
- Heeft het kind een beperkte belangstelling? Zo ja, wat kunt u doen om die belangstellingswereld uit te breiden?
- Heeft dit kind veel ingrijpende dingen meegemaakt waardoor nieuwe dingen vooral spanning met zich meebrengen?
- Heeft dit kind veel faalervaringen opgedaan waardoor ontdekken met spanning gepaard gaat?
- Komt u voldoende tegemoet aan de bewegingsbehoefte van dit kind?
- Kan het kind met betrokkenheid ergens mee aan de slag gaan, dat wil zeggen: kan het kind zó geboeid worden dat het zich niet laat afleiden, maar blijft bij waar het mee bezig is?
- Welke acties onderneemt u om de activiteiten aansprekend te maken voor het kind?
- Wat doet u om de nieuwsgierigheid te prikkelen?
- Zit er voldoende 'spanning' in de activiteiten om de interesse te wekken?

Mogelijke oplossingen:

- Zorg voor duidelijkheid en voorspelbaarheid, waardoor u veiligheid biedt. Als een kind zich (zo) veilig (mogelijk) voelt, dan wordt de kans op ondernemend en nieuwsgierig gedrag vergroot.
- Straal vertrouwen uit naar het kind.
- Geef veel complimenten, ook complimenten over de manier van doen van het kind: "Ik zie dat je allerlei verschillende dingen probeert, dat vind ik goed van jou." Zorg ervoor dat complimenten echt zijn, dat u ze meent. Kinderen voelen haarfijn aan wanneer complimenten niet echt of niet altijd echt zijn.
- Stel open vragen aan het kind en probeer het uit te dagen tot het nemen van initiatieven, bijvoorbeeld: "Wat zou jij leuk vinden om te doen?" "Kun je nog iets anders verzinnen?" Neem de tijd om het antwoord af te wachten.
- Sluit aan bij de belangstelling en sterke kanten van het kind en probeer van daaruit uit te breiden, bijvoorbeeld een kind dat erg geïnteresseerd is in computers, kan de anderen in de groep daarmee helpen en daar uitdagingen in vinden en initiatieven in nemen.
- Sluit aan bij het ontwikkelingsniveau van het kind of bij het niveau dat daar net boven ligt (zone van de naaste ontwikkeling)
- Prikkel de nieuwsgierigheid en stimuleer het kind om iets uit te gaan zoeken, te experimenteren met iets wat het uitdagend en spannend vindt.
- Zorg voor succeservaringen waardoor plezier en interesse behouden blijven.
- Organiseer zeker ook voldoende bewegingsmomenten. Zie daarvoor onder andere Persoonlijke Oppeppers (Stigter, A., Bazalt 2007) en Silly Sports en Goofy Games (Kagan, S., Bazalt 2007)

Domein: Intrapersoonlijke ontwikkeling

Item: Het kind heeft zelfvertrouwen

Verdiepingsvragen:

- Over welke dingen van zichzelf is het kind positief?
- Kan het kind een compliment ontvangen en ervan genieten?
- Zijn er emotionele belemmeringen die maken dat het kind te weinig zelfvertrouwen heeft? U kunt denken aan moeite met het vragen van hulp, angst om aan een activiteit te beginnen, het gevoel bij het kind alles onder controle te moeten houden, het voortdurend vragen om bevestiging.
- Hoe kijken ouders aan tegen hun kind? Merken zij thuis iets van gering zelfvertrouwen of gedraagt het kind zich thuis heel anders?
- Bent u erop gericht dit kind te helpen? Neemt u het kind daardoor dingen uit handen?
- Geeft u dit kind het vertrouwen waarvan u verwacht dat hij het kan? Zo ja, op welke manier en wat is het effect hiervan?
- Geeft u complimenten?
- Hoe is de sfeer in de groep? Waarderen kinderen elkaar? Uiten zij dat?
- Worden het welbevinden en de veiligheid van de kinderen gewaarborgd?

Mogelijke oplossingen:

- Zorg voor succeservaringen.
- Straal vertrouwen uit naar het kind ("Jij kunt dat wel").
- Sluit aan bij wat het kind zelf aangeeft te kunnen en bouw dit uit ("Gisteren heb je dit gedaan, je vond zelf dat dit goed ging, wat zou je nu kunnen doen?").
- Geef veel complimenten en zorg dat die gemeend zijn.
- Stel vragen en probeer het kind uit te dagen tot het doen van iets waarvan u zeker weet dat het dat kan, zodat u hem een compliment kunt geven.
- Sluit met activiteiten aan bij wat het kind zelf denkt dat het kan, in tegenstelling tot wat u weet dat het kan.
- Neem de tijd om op een antwoord te wachten als u een vraag stelt.
- Leer het kind te wennen aan complimenten en ervan te genieten als het hier moeite mee heeft.
- Analyseer het groepsproces en uw eigen interactie met dit kind.
- Beïnvloed de groeps sfeer door sfeerbevoorgerende activiteiten te doen:
 - Spreek kinderen twee keer per BSO-bezoek op een positieve manier aan met hun naam: "Je zit netjes te wachten, Hamza." "Mooi gekleurd Mirjam."
 - Bespreek in de groep onderwerpen als 'lid zijn van een club' of 'hobby's die we hebben'. Hierdoor leert u de kinderen beter kennen en ziet u wellicht kansen voor het versterken van het zelfvertrouwen.
 - Vraag van de kinderen dingen die u zelf ook doet, zodat u voorbeeldgedrag kunt laten zien.
 - Zoek de sterke kant van het kind en gebruik die in contact.
- Gebruik humor: uitbundig lachen werkt sfeerverbeterend.

Domein: Intrapersoonlijke ontwikkeling

Item: Het kind is zelfstandig

Verdiepingsvragen:

- Zijn er in de ontwikkeling van het kind belemmeringen die maken dat het kind niet zelfstandig kan functioneren? Zo ja, welke? Zijn dit cognitieve problemen (te moeilijke of te makkelijke activiteiten)? Motorische problemen? Taalontwikkelingsproblemen? Ingrijpende levensgebeurtenissen? Andere ontwikkelingsproblemen?
- Kan het kind keuzes maken?
- Kan het kind alleen bezig zijn? Kan het hiervan genieten? Wanneer wel? Wanneer niet?
- Kan het kind enthousiast en gemotiveerd blijven tijdens alleen bezig zijn?
- Kan het kind problemen, die zich tijdens de uitvoering van een activiteit voordoen, zelf oplossen?
- Hebt u er vertrouwen in dat het kind zelfstandig kan functioneren?
- Geeft u het kind voldoende ruimte om zelfstandig te functioneren?
- Heeft u het kind geleerd om zelfstandig te functioneren?

Mogelijke oplossingen:

- Ga na op welk vlak u het snelst resultaat kunt boeken als het om zelfstandigheid gaat. U kunt denken aan zelfstandigheid op het gebied van de uitvoering van een activiteit die het kind als makkelijk zal ervaren, uitvoeren van taken als uitdelen, spullen pakken, opruimen, zelfstandigheid op het gebied van knutselen, tekenen, zelf kiezen. Bouw dit op in kleine stappen en zorg dat het kind resultaat boekt. Als het geen resultaat boekt, dan is de stap te groot en moet u een kleiner doel kiezen. Vanuit succes kunt u verder uitbouwen.
- Werk aan korte, voor het kind haalbare doelen waarin het succes kan boeken.
- Beperk indien nodig de keuzemogelijkheden van het kind en laat bijvoorbeeld uit twee mogelijkheden kiezen.
- Vraag het kind welke mogelijke oplossingen het ziet bij een voorkomende moeilijkheid. Sluit hier zo mogelijk bij aan en complimenteer het kind met het bedenken van de oplossing.